

Bereznai Zsuzsanna

Falucsúfoló mesék Kecskemét vidékén

*Ha ismered magad – az jó,
de ha ismered a többieket is – az még jobb.
(olasz közmondás)*

A nevetés az egyetemes emberi kultúra jelensége.

A dán Kaj Birket-Smith, az etnológia tudományának egyik megalapítója szellemesen megjegyzi: *Az etnográfának, azaz az emberiséget leíró tudománynak az atyja az az első kőkori ember volt, aki a törzs többi tagjával együtt a táborúz körül kuporgott, és társait azzal nevetette meg, hogy a szomszédos hordák nevetséges és képtelen szokásairól mesélt nekik.*

A különböző európai népek folklórában gyakran találkozunk olyan tréfás népi elbeszélésekkel, melyekben a humor tárgya egy-egy ottani tájegység vagy idegen tájak népének ostobasága vagy ostobának tartott szokásai.

A magyar népi kisépikában a tréfás mesék gyakori főszereplője a cigány, a tót, a tírpák, a német vagy a zsidó ember. A mesék egy része itt valóban hordozhat a humor célpontjában álló népre vonatkozó, etnikus sajátosságokból eredő komikumelemeket, nagy részük azonban országosan vagy nemzetközileg elterjedt vándortéma.

A magyar néprajzi nagytájak lakói közül elsősorban a székely és a palóc ember alakja jelenik meg leggyakrabban a tréfás népi kisépikában. Nem véletlenül, hiszen a székelység és a hagyományosan palócnak tartott vidék népe a legutóbbi időkig megőrizte sajátos táji kultúráját, a polgárosodás itt érezte hatását a legkésőbb.

A székely ember elsősorban agyafúrtsága, tréfacsináló kedve miatt vált ismertté, a palóc pedig főleg ostobasága, tájékozatlansága, s csak kisebb részben okossága miatt lett a humor célpontja.

Természetesen szép számmal vannak olyan települések is, amelyekről különösen sok tréfás népi elbeszélés ismeretes: a kecskeméti, a nagykőrösi, a szegedi, a félegyházi, a debreceni, a széki, a rimaszombati emberről több tucat tréfát, csúfolót meséltek.

A falucsúfoló népi ráfogásokat a magyar szakirodalom rátótiadáknak nevezi egy sok csúfolójáról ismert Veszprém megyei faluról, Gyulafrátótól. A rátóti ember oktondiságán valóban az egész magyar nép nevetett. Ma már jóval kevesebb helyen tartja számon őket a néphagyomány.

A magyar népmesekincsben igen jelentős arányban szerepelnek a falucsúfoló mesék, noha a gyűjtés sokáig elhanyagolta ezt a szerényebb esztétikai igénytelű műfajt. A mesemondó alkalmak során a tréfás ráfogások, elbeszélések elmondására került sor a leggyakrabban. Ezeket a történeteket nem a hagyományos, gyerekeknek szóló elbeszélő alkalmakkor mesélték, hanem szinte mindenhol: a kocsmában, a vonaton, a vásárban, munka vagy pihenés közben egyaránt.

A nevetés, a csúfoló tréfálkozás háttérében a néprajzkutatók által etnocentrikus szemléletmódnak nevezett jelenség áll, mely azt jelenti, hogy az ember legelőször mindent saját magához mér, saját közösségéhez hasonlít, azaz megelégszik önmagával. Minden más, ami ezen kívül létezik, az „furcsa”, „különös”, lenézni való, nevetséges idegenség.

A humorérzék nem más, mint az egyén „szórakozási attitűdje”, melyben az intelligenciának, a kreativitásnak jelentős szerepe van.

Ahhoz, hogy a különböző népek humorát megérthessük, nemcsak a nyelvet, hanem az adott kor népi kultúráját is ismernünk kell. A különböző népek humora sajátos jelleget mutat, sőt egy-egy etnikumon belül is megfigyelhetjük a humor sajátos változatát, a regionális humort. A magyar nyelvterületen belül az etnikus humor ilyen sajátos változata a székely, a Szeged vidéki, a Balaton melléki, a bácskai nép humora.

Az egyes közösségek által ismert tréfás népi elbeszélések természetesen csak részben az adott nép közvetlen produktuma, hiszen számos közismert alkotás a nemzetközi vándortémák közé tartozik, s ily módon csupán a továbbhagyományozás körébe sorolható. De az is jellemezheti egy közösség hagyományát, hogy melyek azok a műfajok és alkotások, melyeket befogadnak és továbbhagyományoznak. A „világjáró anekdoták” Európa-szerte, sokszor valóban világszerte ismeretesek – de az már jellemző egy közösség folklórára, hogy a szelekciós rendszer mit emel ki ebből, azaz a közösség tagjai min tudnak nevetni.

A vándortémák nyelvi megformálása azonban minden egyes esetben olyan sajátosan helyi jelleget ölt, mely egyszerűvé és egyben megismételhetetlenné teszi a népi alkotást.

A magyar nép epikus folklóráját kifogyhatatlan gazdagság jellemzi ezen a téren. A népi elbeszélő műfajok sorában a humoros, tréfás alkotások a legismertebbek és a legnépszerűbbek.

Kecskemét, s a város vonzáskörzetébe tartozó kisebb-nagyobb települések lakói is gyakorta tréfálkoztak egymás rovására. Régente... amikor még a városi és a falusi ember is szinte minden hétköznapi helyzetben megtalálta a módját a viccelődésnek, a jó ízű, kedélyes anekdotázásnak. Meséléssel múltatták az időt a malomban, az őrlésre várakozva, vagy éppen egy-egy kiadós nyári zápor idején, az eső elálltát várva a mezei munkák végzésekor. Mindennapi beszélgetések helye volt a kút, ahová a környék lakói vízért jártak. Vasárnap és ünnepnapokon pedig az emberek a főtéren, a főutcán sétáltak, beszélgettek. Ha betévedt az ember egy iparosműhelybe, ott sem unatkozott, hiszen a mester vagy a segéd valósággal kötelességének érezte a kuncaftok szórakoztatását, szóval tartását.

Kecskemét nevének eredete is célpontjául szolgált a tréfálkozásnak a régi időkben.

Valamikor Kecskemét – ez kecskejárás volt – tartják ma is az idős kecskemétiak. Hornyik Jánosnál is olvashatjuk, hogy a közvélemény szerint a város Kecskétől neveztetett volna el, annyira hitték Kecskeméten, hogy a Kecskét a város címerében is fölvenni nem kétkedtek...

De hogy is került bele a kecske a címerbe? Erről is hallhattunk egy tréfás népmesét Kecskeméten:

Én tudok egy történetet arról, hogy a kecske miért lett olyan hírszerű állat, hogy a címerbe is bekerült. Ezt a történetet a nagymamától hallottuk 1925-ben. Aztán kérdeztük én is, meg anyám is, hogy miért kellett annak olyan úri kecskének vagy okos kecskének lenni.

– Hát – azt mondja –, azért fiam, mert valamikor Kecskemét az kecskejárás volt...

Na, volt köztük egy olyan pimasz kecske, hogy ha elvetettek valamit, az rögtön lelegette.

Ősz a Nagytemplomnak volt egy harangozója. Hát, mit csináljon, atyáúristen, hát akárhova veti a magot, hát mindig lelegeti a kecske. Mindig ez az egy pimasz kecske.

Hát, oszt egyszer azt mondja a harangozó:

– Na, majd kitolok én a kecskével! Fölmék...

Oszt a Nagytemplomnak van az a nagy karzatja, erkélye, oda vetette el a füvet.

Meglátja a kecske, hogy zöldül valami odafent, hát fölment.

Igen ám, de ment ez a harangozó is utána, hogy hova mén a kecske, hogy mit akar.

Hát, a kecske fölmén, fölért. Ő nem akart a sarkában lenni, csak mikor fölért, a kecske fordult vissza.

Azt mondja az embör:

– Hát, te miért gyüttél föl?

– Ó – azt mondja –, hát mögnézni, hogy hány óra van...!

Azt mondja:

– Oszt hány van?

– Egy!

– Hát, mennyire igazad van – azt mondja –, majd te leszel a vezér kecskel!

Ő lött! Azért lett a címerben.

Szinte nincsen olyan környékbeli település, ahol ne ismernék a kecskeméti savósok tréfás ráfogást. A szomszédos Nagykőrösön is savósoknak csúfolták a kecskemétiakat, azaz nem csúfolták, csak olyan finoman mondták... Azért tréfálkoztak velük így, mert olyan sok tehenet tartottak, hogy elöntötte Kecskemétet a tejsavó, oszt úgy ladikoztak benne.

Bugacon is gyakorta emlegették ezt a tréfát, mely a város nevét magyarázó laikus népetimológia:

Az apám idejében, amikor Kecskemét még nem vált várossá, két falu volt ott: Kecske és Mét. Amikor közösítették, akkor lett Kecskemét. És ezek mind birka- és kecsketartó emberek voltak. A pásztorember a savót se öntötte ki, jó kaját lehet belőle készíteni. Oszt akkor így maradt rajta, hogy savósok a kecskemétiak.

A nagykőrösi ember a következő csúfoló történetet mesélte erről:

Éppen uborkaszezon volt Nagykőrösön. Kecskeméten meg sok kecskét tartottak, elöntötte őket a savó. Oszt a nagykőrösi ember azt mondja a kecskeméti komájának, hogy:

– Na, ülj a ladikba, oszt savózzál!

A kecskeméti meg:

– Majd megladikoztatlak én! Majd ladikozol te az uborkaladikba!

A nagykőrösiek kecskéseknek is csúfolták a kecskemétiakat. Azt mondogatták nekik ingerkedve: Tik kecskések vagytok!

Ha a nagykőrösiek átjöttek Kecskemétre, így évődtek tréfásan az itteniekkel: Kecsketúró – kenyér nélkül nemigen jó...!

A nyárlőrinciek sem maradtak ki az efféle ugratásokból. Erről szól a következő tréfás találós kérdés.

– Tiszaug felől miért megy Kecskemét felé farral a vonat?

– Azért, mert fél, hogy szemem öntik savóval.

Tiszaugon nem volt hun mögfordítani a vonatot, csak kitérő volt.

Egy másik nyárlőrinci találós kérdés a kecskeméti Nagytemplomról:

– Miért van a Nagytemplomon mind a négy felől óra?

– Azért, hogy ne kelljen várakozni egymásra, egyszerre négy embör is nézhesse.

Kecskemét egyik fő nevezetessége a barack volt. A környékbeli, de még a távolabbi településeken is Barackvárosnak nevezték tréfásan Kecskemétet, a kecskemétiakat pedig barackosoknak.

A proverbiumok, a tágran értelmezett szóláshagyomány darabjai között külön csoportot alkotnak a szólás formájú csúfolók. Ha valaki nagyon éhes volt, azt mondták rá, *Éhös, mint a Széktóban a béka*. E szikes tóban ugyanis alig van állati vagy növényi élet. Ha valaki fölösleges munkát végzett, a kecskeméti ember azt mondta róla: *Híába keresi az ágasegyházi csárdást*. Ha azt akarták kifejezni, hogy kilátszik a lóláb, átlátni a mesterkedésen, azt mondták rá: *Ide látszik a kerekegyházi torony!* Ha valaki fanyarul, erőltetett módon mosolygott: *Mosolyog, mint a szentesi kutya a máléra*. Az egészséges, jókötésű embert így jellemezték: *Egészséges, mint a kismányó gomba*. Kismányó Hetényegyháza keleti része, ahol igen finom gomba terem az erdőben. Ha valakit el akartak küldeni, azt mondták neki: *Vigyen az ördög szent búcsúra, Izsákra!* E helyhez kötött szólásokat még ma is sokan ismerik, de a háttérükben meghúzódó történeteket már csak kevesen tudják felidézni.

Ballószögön ma is emlegetik a *Messze ellátszik, mint a kecskeméti gatyásfa* szóláshasonlatot. E helyhez kötött szólást akkor használják, ha egy feltűnő dolgot kívánnak nyomatékosítani. Az *Okos, mint a kecskeméti szélmalom* szóláshasonlatot a lassú észjárású emberek tréfás megjelölésére alkalmazzák. A kecskeméti szélmalomok is gyakorta csak igen lassan jártak a gyenge széljárás miatt.

A Kecskemét környéki települések kölcsönös ingerkedése terén évszázadok óta Kecskemét és Nagykőrös között volt a legnagyobb a versengés. Ennek az ellenségeskedésnek több történelmi összetevője is volt.

A néphagyomány szerint a két város ellentéte a török időkre nyúlik vissza. E szerint addig, amíg a török keményen sarcolta Kecskemétet, Kőrös főzte a töröknek a salétromot, csinálták nekik a puskaport. Valójában 1597-től a „három várost”, azaz Kecskemétet, Nagykőrösöt és Ceglédet egyaránt kötelezte a török salétromgyártásra.

Mikszáth Kálmán török korban játszódó regényében, A beszélő köntösben több helyen utal Kecskemét és Nagykőrös vetélkedésére, mi szerint *Nagykőrös és Kecskemét úgy van együtt, mint Mekka és Medina, mint a kutya és a macska*.

A rivális város, Nagykőrös polgárai tréfás rigmust költöttek és terjesztettek a csodás köntösről:

*Boldog lehetsz, immár, Kecskemét,
Megkaptad a szultán ködmönét.*

A beszélő köntös históriája már a XVII. században is afféle vándoranekdota, nemcsak országosan, hanem széles körben ismert nemzetközi vándortéma volt.

A több évszázados viszálykodás fő oka a határkérdésben keresendő. Az első konfliktus a XVII. század végén történt, Borbás és Szentkirály puszták birtoklása kapcsán. Hornyik János történelmi krónikájában igen sérelmezte azt, hogy Nagykőrös városa *szemet merészelt vetni* a Kecskemétet *illető* pusztákra, s a kőrösiek *e két pusztába bebújtak*. Kecskemét nem nyugodott bele a kezdeti vereségbe, s 1860-ban peres úton megszerezték a kiszemelt területet. További okot szolgáltatott az ellenségeskedésre a Szentlőrinc nevű puszták körüli vita. Ezt a Kecskemét által már régebben birtokolt pusztát 1738-ban a nagykőrösiek *elkaparintották*. Ezt

Kecskemét azért sérelmezte különösen, mert ezzel megfosztották őket a jó kenyeret adó búzától, melyet Szentlőrinc termelt Kecskemétnek. A körösiek megtudták, hogy kiadó a Szentlőrinc nevű pusztá. Mivel a kecskemétiak ekkor még nem figyeltek föl rá, így harminc esztendőre bérbé vették a körösiek. Ez az eset a *büszke kecskeméti tanácsot* igen sértette. Majd harminc év után a kecskemétiak ígétek rá nagyobb bérleti összeget – így az övék lett. Szentlőrincen olyan jó minőségű gabona termelt, mely a kecskemétiakét fölülmúlta: *szép domború kenyeret* lehetett a búzájukból sütni. A kecskemétiak sokáig azt sérelmezték, hogy a szentlőrinci búza nem nekik, hanem a nagykörösieknek terem, ezért *nagyon megharagudtak*. A XVII–XVIII. században országos híre volt a Kecskeméten sült kenyérnek.

A XIX. században újabb konfliktusok adtak okot arra, hogy a két város egymással *nagyon nem barátkozott*. 1838-ban Ágasegyházát szerezték meg a nagykörösiek. Ez a terület egy Galgóczy nevű család tulajdonában volt, akik Pozsonyba költöztek. Ezt a körösiek megtudták, s anélkül, hogy szóltak volna a kecskemétiaknak, elmentek és megvették, azaz *bebújtak* Ágasegyházára is.

A határbeli vitákat tetézte az az ellentét is, mely a két város pásztorai között alakult ki. A pusztákon szarvasmarhát, lovat, birkát legeltettek. De ahol a birka legelt, ott a ló nem legelhetett, mert a szagot nem bírta. A különféle pásztorok általában is ellenségeskedésben voltak, ha *átlegeltettek ide-oda*. Ezek az *átlegeltetések* ellentétet szültek a két város között is.

A Kecskemét–Nagykörös közötti ellenségeskedésnek vallási oka is volt: míg Kecskemét a XIX. században katolikus többségű volt, addig Nagykörösön ekkor főleg reformátusok éltek. A kecskeméti katolikusok *vastagnyakú kálomistáknak* csúfolták a körösieket. A körösiek pedig viszonzás képpen *pápistáknak* emlegették tréfásan a katolikus kecskemétiakat.

A szájhagyomány szerint az ellentét a kecskeméti református iskola kapcsán is fellángolt. A nagykörösiek ma is úgy emlegetik ezt az esetet, hogy a kecskemétiak ravaszsággal szerezték meg a református akadémia létesítésének az engedélyét 1830-ban.

A néphagyomány elbeszéli, hogy a kecskemétiak, nem kisebb furfanggal, mint a török időkben deputációt menesztettek József nádorhoz. Szabó Kálmán kecskeméti anekdotái között olvashatunk erről:

Tudták a kecskemétiak, hogy a királyi helytartótanács illetékes döntenie afölött, hova tétessék a főiskola, de azt is tudták, hogy ha a helytartótanács elnökét, József nádort sikerül a maguk részére megnyerni, ügyük biztosítva van. Éppen ezért furfangos tervet eszeltek ki. Két küldöttséget állítottak össze, az egyik csupa délceg polgárokból állt, a másikat pedig úgy választották ki, hogy tagjai lehetőleg sánták, félzszerűek és egyéb szánalmas külsejűek legyenek. A két küldöttség felment Pestre, és audienciára jelentkezett a nádornál. Az első küldöttség szónoka gyönyörű, cicerói latinsággal kérte József nádor pártfogását a kecskemétiak nevében. József nádornak megtetszett a délceg küldöttség, annak minden egyes tagjával kezét szorított, szintén klasszikus latin nyelven – melynek nagy kedvelője volt – biztosította őket pártfogásáról. A másik küldöttség körösinek adta ki magát s szónokuk gyalázatos rossz modorban, konyhalatinsággal beszélt, módfelett hosszasan, minduntalan belesülve, úgy hogy a nádor nem győzte végét vágni, rosszkedvűen közbeszólt és elbocsátotta őket a tanácsal, hogy olvassák gyakrabban a klasszikusokat.

Alig távoztak, megérkezett az igazi körösi küldöttség, és bejelentette magát. A nádor abban a hitben, hogy a félbeszakított beszédet befejezni jött vissza az előbbi küldöttség, kiüzent, hogy nincs ideje őket fogadni, menjenek haza. Az igazi körösiek hosszú orral érkeztek haza, a kecskemétiak pedig jót nevettek s megkapták az engedélyt a főiskola felépítésére.

Ezért a nagykörösiek igen bosszankodtak, s a gyűlölet annyira ment a két város lakossága közt, hogy amikor egy utas kecskeméti ember kocsikereke összerogyott a nagykörösi tanyák között s a legközelebbi tanyán kölcsönkereket kért, a becsületes nagykörösi gazda az úthoz már ki is vitte, de midőn itt megtudta, hogy kecskeméti emberek kell, bosszúsan fakadt ki: – Én bizony Kollégium-építő embernek nem adok kereket.

A református püspök először Nagykörösnek ajánlotta fel a főiskola létrehozását, és végül Kecskemétnek adta, mert az *rangosabb dolog* volt, a kecskemétiak jóval többen voltak, mint a körösiek, ezért *nagyon volt a rangjuk*.

A vallási versengés kapcsán történt az is, hogy a kecskemétiak Kőröstől akarták elhódítani a nevesebb professzorokat a református gimnáziumból. Fördös Lajos, a híres pap meglevő levele szerint: *Nagykörös gyengítése Kecskemét erősödése!* A kecskeméti református egyház irattárában található levele szerint Arany János ekkor ment át Kecskemétre, *tisztelettel bár, de visszautasította a meghívást*.

A nagykörösi Törös László tanár úr visszaemlékezéseiből is megtudhatjuk, hogy a nagykörösi és a kecskeméti református diákok közötti versengés mindvégig megmaradt. Jó példa erre Ágai Adolf *Arany János és a zsidó fiú* című tárcanovellája, mely a Pesti Hírlapban jelent meg 1882-ben. Ágai Adolf a nagykörösi református gimnázium 9. osztályába járt 1852–53-ban. Elbeszélésében Kecskemét csipkedése is körösire vall:

Hogy Körös nevezetes város, azt minden bolond ember tudja – hogy leginkább gimnáziuma miatt lett nevezetes, azt aztán kénytelen elismerni mindenféle halandó – kecskeméti embert kivéve.

Igenis, a gimnázium miatt. Igaz, hogy az Kecskeméten is van: csak hogy nem is az épület itt a fő, de maguk a nagy-tiszteletű professzorok.

A Katona szobra se bolondság Kecskeméten, s még kevésbé az a nagy kollégiumi könyvtár, dehát ez mind eltölpül ahhoz képest, hogy Arany János, a haza legelső költője is nagykörösi professzor volt előbb.

Régekte sok tréfát emlegettek a vallási rivalizálásról.

A gimnáziumi tanárunk mesélte a következő esetet az 1950-es években Nagykörösön. Régen Nagykörösnek még csak egy temploma volt mindkét felekezetnek. Állítólag kecskeméti sugallatra történt az az eset, hogy a kecskemétiak egy döglött kutyát tettek a szószékre. Ez a nagykörösi templomban történt.

Nagyköröst a kecskemétiak régekte taligás városnak nevezték tréfásan. Rengeteg taliga volt itt, a termékeket taligán hordták a piacra. Én is sokat húztam a nagyapa előtt a taligát a homokban, míg kiértünk a szőlőből. Azon is sokat viccelődtek a kecskemétiak, hogy a körösiek a taligát húzzák, és nem tolják. Azt mondták róluk: Nagykörösön nem merik a taligát tolni, mert félnek, hogy belelépnek. E helyhez kötött szólás magyarázata így szól:

Találkozik a kecskeméti taligyás a nagykörösivel. A kecskeméti maga előtt tolja a taligát, a körösi ellenkezőleg – húzza maga után.

Kérdi a kecskeméti:

– Szomszéd, miért húzza kend a taligát, amikor tolni sokkal könnyebb?

– Azért – feleli a körösi –, mert félek, hogy belelépek.

A kecskemétiak még ma is gyakran megkérdezik a nagykörösiektől tréfaképpen:

Fütyül-e még Körösön a gyorsvonat?

Ezt a csúfolót Szabó Kálmán is feljegyezte az 1930-as években:

Volt idő, amikor a gyorsvonat nem állt meg Nagykörösön. Akkor terjedt el a ma is élő közmondás: *Fütyönt, mint Nagykörösnek a*

gyorsvonalat.

A kecskemétiak a nagykőrösieket *uborkásoknak*, *uborkaomúaknak* és *salátásoknak* csúfolták. A kőrösiek *uborkája* igen híres volt. Az nem volt keserű, meg jó volt. És azt mondták, hogy Kőrösnek van egy uborkaegyenésítő gyára, ami azt jelenti, hogy a görbe uborkát is kiegyenesítették – olyan jól értettek hozzá. Azt mondták régen annak, aki Nagykőrösre ment, hogy menjetek az uborkásokhoz.

Nagykőrösön is számos olyan tréfás történetet emlegettek a hitelesség tudatával, melyek országszerte ismeretes rátótiadák.

Nagykőrösön megkérdezték a kecskeméti embert:

– Látott-e már ürgét?

– Láttam, hát!

– Oszti mit csinált vele?

– Hát, meglőttem röptébe!

A kecskeméti ember esetét Jókai Mór is feljegyezte a múlt század közepén. A röptében lelőtt ürge a magyar népmesekatalógusban is szereplő vándortéma, melyet egy falusoroló versben is megtalálhatunk:

*Kecskeméten az ürgét röptében meglőttem,
Nagy-Lédeczen a létrát keresztbe cepelték,
Rátótiak a rákot szabónak megtették,
Hetényben a rókát farkasnak nevelték.*

A vers utolsó csúfolója a Szolnok megyei Hetény településre vonatkozik.

Ma is igaznak tartott történetként emlegetik Kőrösön azt a tréfás esetet, hogy *Kecskeméten félreverték a harangot, amikor meglátták, hogy egy piros szoknya volt kiakasztva, s a lisztes hordót meg csapraverték.*

A két város lakóinak kölcsönös évődéséről, vetélkedéséről Szabó Kálmán is számos népi elbeszélést gyűjtött össze az 1930-as években.

A következő történet arról szól, hogyan *ütötték agyon a kolerát* Nagykőrösön. A kőrösiek szerint az egészszet a kecskemétiak találták ki:

Az 1878-as kolerajárványnak Nagykőrösön is sok áldozata volt. A nép kereste az okát. Végül is egy okos ember kifundálta, hogy a kolera nem lehet más, mint az a furcsa állat, amit nemrég egy kőrösi úr hozott haza külföldi útjáról. Ő hozta tehát a kolerát Kőrösre. Ez a veszedelmes állat pedig nem volt más, mint egy jókora majom.

Miután a nép nyitjára jött a kolerajárványnak, kicsalták a majmot a kertből és agyonütötték.

A rossznyelvek szerint Nagykőrös városa sehogyan sem tudott kibékülni azzal a dologgal, hogy Kecskemétnek olyan nagy embere van, akinek már szobrot is emeltek. A nagykőrösiek is készítettek egy saját szobrot.

– De hát aztán minek maguknak a szobor, ha nincsen hozzá nagy emberük? – kérdezték.

– Sebaj, csak szobor legyen, majd akad hozzá nagy ember is – felelte egy kőrösi.

A nagykőrösiek beszélték a kecskeméti Széktőről:

Amikor a kecskemétiak ki akarták sütni, hogy a Széktónak gyógyvize van, felküldték Budapestre, az orvosi vegyvizsgáló intézetbe. Türelmetlenül várták az eredményt, s pár hét múlva ez a válasz érkezett: Az illető nem cukorbeteg.

Az 1860-as években állítólag így könyörgött esőért a kőrösi református pap:

Adj Uram esőt Kőrösnek az egészsnek, Kecskemét felének, Halas ügyis hatalmas.

Vitatkozik a kecskeméti és a kőrösi ember:

– Hát hiába – mondta a kecskeméti –, mégis csak előbbre való Kecskemét, mert annak két követe van, Kőrösnek pedig csak egy.

Mire a kőrösi:

– Igaz, igaz, de annak az egynek aztán több esze van, mint a ti kettőtöknek.

Amit el is lehetett hinni, mert akkoriban Eötvös Károly volt Nagykőrös követe. Igaz, az 1860-as évek legelején Kecskeméten is lakott...

Egy kőrösi szőlősgazda és egy kecskeméti kuncsaft között történt meg az alábbi eset:

Az egyik kecskeméti birtokosnak a tanyáján, amely a kőrösi határ mellett feküdt, vendégek voltak. A bőséges vacsora feltalálásakor tűnt ki, hogy a tanyán nincs bor. A házigazda lóra ültette a kocsisát s átküldte egy szomszédos kőrösi gazdához, hogy néhány üveget töltsön meg borral. A kőrösi gazda levitte a kocsisát a pincéjébe és sorba kínálta a hordókban rejlő különféle jó borokkal. A kóstolgatás után megkérdezte a gazda a kocsisat:

– Na fiam, jók-e a borok?

– De még milyen jók! – felelte az őszintén.

– Nahát, ha jó, akkor mondd el a gazdának, hogy milyen boraim vannak, de tedd hozzá, hogy kecskeméti emberek nem adok belőle.

A Kifelé nyílik, mint a nagykőrösi ajtó helyhez kötött szólás meséje a következő:

Közmondás szerint országszerte az utcai kisajtók mind befelé szoktak nyílni, az udvarra. Csak a kőrösi kisajtó nyílik, mint mondják, kifelé az utcára. Kapcsolatba hozzák ezt azzal, hogy talán a vendéget nem látnák szívesen Kőrösön. Kecskeméten azonban azt tartják, hogy valamikor a kőrösi kisajtók is befelé nyíltak, azonban volt egy hetvenkedő ember, akinek az asszonya viselte a süveget, és a férjemuram bizony gyakran kapta ki a nyaralót, hol a piszkafeával, hol a nyújtófeával. Hogy a ilyen baleseteknek elejét vegye, utcai kisajtóját kifelé nyílóra csináltatta, hogy ha az asszony odabent megszorítaná, biztosabb szaladás essék kifelé.

A csúfoló Móricz Zsigmond által gyűjtött változatában a kőrösi kisajtó nem éppen a kőrösiek nagy vendégszeretetéről híresült el: *Kecskeméten az ember hamar megtanulja, hogy Nagykőrösön minden ajtó kifelé nyílik, hogy a vendég kitaláljon.*

Kecskemét és Nagykőrös versengéséről Móricz Zsigmond is megemlékezett 1935-ben a Magyarország című lapban. Az újságcikk címe: *Ambrus kontra Balázs.*

Kecskeméten ugyanis nagyon szerették az Ambrus nevet: *Ha Ambrus, kecskeméti. Ha Balázs, kőrösi! Ha barack szaga van, kecskeméti! Ha uborka szaga van, nagykőrösi!*

De már olyan irtó harc folyik, hogy a Balázsok azt állítják, hogy ha a kecskeméti Ambrus el akarja adni az uborkáját, Kőrösre

csempézi s a kőrösi piacon adja el, mint kőrösi uborkát... Ambrus gazda meg azt állítja, hogy a kék kötös kőrösiek Kecskemétre hozzák a barackjukat. Talicskán tolják át, mondja a kecskeméti Ambrus, bezzeg, mikor eladta Balázs, akkor már nem tolja a talicskát, hanem maga után húzza. Attól fél, hogy belelép.

Móricz Zsigmond szerint *Legjobb a kőrösieket Kecskeméten megismerni, a kecskemétiakat pedig Nagykőrösön.*

Rendkívül kedvesek ezek a nép nyelvén termő apró csaláncsípések. Kedvesek, mert ártatlanok. Igazán nem a harag és a gyűlölet, mégcsak nem is az irigység szüli őket, hanem a gőg. Gőgös mind a két város a maga erejére, gazdagságára és városára...

Kecskeméten még ma is emlékeznek arra a szólásra, hogy *Elkölt a kun Kőrösön*. E helyhez kötött szólást akkor használták, ha már túljutottak a dolog nehezén, ha már nincs semmi baj.

Szabó Kálmán egy 1799-es kecskeméti levéltári forrásban bukkant a következő szólásra: *Az ajtó előtt állana a kőrösi vásár is*, mely azt fejezi ki, hogy az említett dolog most lenne nemsokára.

Ugyancsak Kecskeméten ismeretes szólás a közömbösség kifejezésére: *Se (nem) árt, se (nem) használ, mint a kőrösi szenteltvíz*.

Kecskemét és Nagykőrös mellett a leginkább a csúfolódás célpontjává tett város Kiskunfélegyháza volt.

Nincs olyan település a környéken, ahol a régi öregek ne ismernék a következő félegyházi falucsúfoló mesét:

Félegyházán a templom tornyán fű nyőtt ki. És akkor möglátta a kisbíró, hogy ott fű nyőtt ki.

– Hát, hogy kéne azt má lövönni?

Hát, oszt azt tanácsolta az előljáróság, hogy föl köll húzni egy bikát, oszt az majd lelegeli.

Hát, így is történt, hogy föl húzták, oszt amikor már jól fönt voltak, azt mondja:

– Nézd má, előre nyújtja a nyelvét, le fogja sodorintani a fűvet...!

De hát, ugye, ez azért volt mondva, hogy kötéllel húzták föl az állatot és mögfulladt – mesélte a hetényegyházi Répás János.

E falucsúfoló mese másik variánsát Ballabás Lajos, ballószögi kovácsmester így mesélte el:

A félegyháziak felhúzták a bikát a templom tornyára. Akkor még szalmából volt a tető, zsuptetők voltak. Na és aztán az kizöldelt, mert ugye gabona volt benne, oszt kizöldelt. S hogy találják el, hogy hogy legeltessék le?

Hát, a bikát felhúzták...

Mikor húzza fölfelé... Persze, akkor már a nyakán volt a kötél.

Azt mondja, hogy:

– Na, nézze, hát már kezd sodorintani!

Mögfulladt. Kinyújtotta a nyelvét.

Hát, ilyenek voltak régen... Ilyen régi mesék.

Félegyházát *Gyíkország*nak is nevezték, a félegyházi embereket pedig *gyíkosoknak* csúfolták a környékbeli települések lakói. A kecskemétiak szerint azért csúfolták őket így, mert egyszer valamelyik félegyházi ember elkiáltotta magát, hogy:

– *Ásóra, kapára, gyík van a határba!*

Gyakran évődtek így: *Menjetek Félegyházára, majd találtok ott gyíkot!*

Ballószögön úgy emlékeznek rá, hogy a félegyháziakat *gyíkhaltosoknak* csúfolták, mert azt mondták, hogy nagyon féltek a gyíktól:

A félegyházi ember meglátta a gyíkot a határban és azt kiabálta: Gyík, halt! Azaz: Állj! Ez rajtuk is maradt.

A kecskemétiak *Fülekegyházának* is csúfolták a szomszédos település lakóit, utalva a gyíktól való félelmükre.

Helvécián tréfásan azt mondogatták: *Mönjetek Félegyházára, majd találtok ott gyíkot!*

Ha a félegyháziak átjöttek Kecskemétre, az itteniek így évődtek velük:

– *Na, gyöttek a félegyházi paskák.*

A paska szó modortalan parasztot jelent.

A csongrádiak és a szentesiek *hideg hónaljú jászoknak*, *hideg hónaljú kunoknak* nevezték a félegyháziakat – utalva származásukra. Ugyanakkor szinte minden környékbeli településen ismeretes volt a félegyháziak *palóc* gúnyneve is.

Félegyháza palóc nyelvjárási sziget a Kiskunságban. A város népe ma is számon tartja, hogy a települést övező tanyavilág lakói közül kik honnan települtek be. A Majsza, Szentkút, Ferencszállás felé eső tanyák, s Kunszállás, Páka, népének beszédét ma is *palócosnak* nevezik, melynek lakói a Jászságból, s a hagyományosan palócnak tartott hevesi, nógrádi és felvidéki területekről települtek ide (vagy települtek vissza) a XVIII. század folyamán.

A félegyházi majsai határban élő emberek s a majsaiak palócos beszédét a következő tréfás párbeszédben csúfolták:

– *Neeezd mó, komóm! A számór lerógja a kis fóró af fakadóst!*

– *Kapt fel a kapót, vógd le a nyakót, az anyja Móriójót! Ne rógja mó le a kis fóró af fakadóst!*

Egy másik tréfás párbeszédben is a félegyháziak beszédén viccelődnek:

A félegyházi gyerek és az anyja a vásárba nézelődnek. A gyerek csodálkozva szól:

– *Neeezd mó, anyóm! Milyen madór ez?*

– *Nem madór ez, te számór, hanem papagójj!*

A félegyházi Nemes István sok csúfoló mesét ismer a palócokról. Ezeket a történeteket még a nagytatától tanulta, aki 1848-ban született.

Az első történet *A furulyának nézett puska* című közismert magyar rátótiáda.

Ezek a palócok olyan barbárok voltak, hogy hát nem tudtak valamit fölfogni.

Csak olyan csoportosan mentek ezek többször. Egyszer is mentek, osztan előttük meg vadászok mentek. A vadászokkal volt kocsi is, ami szedi össze a nyulakat. Osztán, hát egy puskát leejtettek a vadászok, mert azok is aztán becsiccsantanak sutfyomba...

No, aztán, jól van, ahogy mentek a palócok, találtak egy puskát. Volt köztük egy legokosabb, de azért sokszor ő volt a legbutább. Osztán látják, hogy ott egy olyan furcsa tárgy van. Térdel oszt mindjárt le, azt mondja:

– *Mi ez, komé?*

– *Ez, tudjátok micsoda, komé? – azt mondja – Alföldi furulya!*

Oszt fölvette.

– *Na, komé – azt mondja –, te fújjad, én meg majd bellentem!*

De közben a puska be volt töltve. Addig babrált, addig babrált, hogy durr! – nagyot durrant.

Aki befogta a csövöt, az azonnal hanyatt esett, a fogát kivicsorította, emez meg megijedt rémségesen.

No, amikor észhez tért emez a durranásból, látja, hogy a másik vicsorgatja a fogát.

– Vigyázz, komé – azt mondja –, ez neked csak nevetség? Nekem ijedtség!

Fenét, már halott volt.

No, most látják, hogy nem mozdul a koma tovább. Akkor meg a legokosabb azt mondja:

– Magja volt – azt mondja – az alföldi furulyának, oszt lenyelte.

– Köpd ki, komé, a magját!

De nem köpte ki. Akkor azt mondja a legokosabb:

– Hagyd itt, majd kiköpi a magját, oszt jön utánunk.

Még ma is megy utánuk.

A kigyónak nézett kasza története szintén országosan ismert vándortéma.

Hát, én hallottam gyerekkoromban olyant, hogy a palócok még nem ismerték a kaszát, a kaszálást. De már került olyan polgár arra, aki tudta a kaszát használni.

Híre terjedt annak. Mén arra a palóc a fával:

– Mi lehet ez?

– Nem tudom – azt mondja –, valami görbe gyík, mert olyan szépen leleget a szénát.

Azt mondja:

– Ezt lopjuk el!

De nem mertek közel menni, hogy megfogják. Akkor oszt kiesztették, hogy befogják a lovakat a szekérbe, és egy hosszú kötelet rákötnek a gyíkra, utánakötik a szekérek, oszt elhúzzák haza. De olyan idegesek voltak, hogy nem a saroglyához kötötték, hanem a küllőhöz.

Azt mondja:

– Papa, hajts! – a gyerek vezényelt – utolér a görbe féreg bennünket!

A templomépítés, a keresztállítás gyakran szerepel csúfoló történetekben. A palócok templomot építenek, de nincsen papjuk:

Hát, a palócok is hallották, hogy templom van. Mert ezek olyan külön voltak, ezek a palócok. Buták voltak, így mondta nagytata.

Ezek nagyon barbár emberek voltak.

Hallották, hogy templom, templom van. Eltalálták, hogy építenek ők is egy templomot, mert falat azért tudtak verni.

No, oszt akkor építettek egy templomot. Hát akkor, amikor kész lett az épület – nem templom volt, csak mint egy istálló –, akkor a legokosabbak azt mondták:

– No, mostmár, komé, ebbe pap kék! Te vagy a legokosabb, eredj el a püspökhöz!

– Jól van – beleegyeznek.

Elmegy, oszt köszön, hogy:

– Jó napot pespek bátyám! – így e!

Látja oszt a püspök mindjárt, hogy milyen emberrel áll szembe. Mondja oszt a püspök:

– No, mi járatban vagy?

– Hát, tudja, pespek bátyám, abba a járatba vagyok, hogy építettünk egy templomot, oszt pap kék bele. Azért jöttem a pespek bácsihoz.

– Hát osztán, milyen a ti templomotok, amit építettetek?

– Hát, olyan, pespek bátyám, hogy két hídjászol meg két keresztjászol elférne benne.

Az istállóhoz hasonlította!

No, ekkor azt mondja a püspök neki:

– No, hát van-e köztetek okosabb ember?

Azt mondja a palóc:

– Dehogy, dehogy van, pespek bátyám – azt mondja –, engem is csal il-ol helekre küldöznek.

– Na, jól van. Majd küldök bele papot.

Ma is küldik azt is...

Nemes István következő meséjében két nemzetközi vándortéma kapcsolódik össze: A megúszott hajdina és A rátótiak nem tudták megszámolni, hányan vannak. Az utóbbi mese komikuma a hibás számolás által következik be: egyik palóc sem számolja saját magát, így azt hiszik, belefúladt valaki a „tengerbe”. E rátótiáda változatai német, finn, svéd, litván, norvég, ír, angol, angol-amerikai, francia, vallon, katalán, orosz, indiai nyelvterületről is ismeretesek, s Naszreddin Hodzsa török meséi között is szerepel.

No, még egyet a palócokról elmondok...

Hát, a palócok, azok olyan barbár emberek voltak. Buták voltak, no! Mentek azok úgy csapatosan. Ilyen megtörtént, azokról sokat mesélt a nagytata.

Egyik alkalommal is mentek csapatosan. Heten voltak. No, oszt volt köztük egy legokosabb. De azért az is buta volt, sokszor az volt a legbutább. Osztan hát az útjuk egy nagy darab lenen vezetett keresztül. Hosszú volt, a végibe resteltek kimenni. Osztan akkor a len meg éppen virágzott. Csupa kék az, amikor virágzik.

Virágzott a len, amikor mentek rá a palócok. Hát osztan, kérdezik oszt a legokosabbat, hogy mi ez, komé, mert olyan fél térdén fölül ért.

– Ez, komé – azt mondja –, tudjátok kik tenger! Hanem ezt át kell úszni!

No, hozzáfogtak akkor, hogy négykézláb átmásszák. De előtte megolvasta magukat az első, hogy megvannak-e heten.

Hát, aztán átmásztak, gondolhatja, jól letörték a lent. Amarról meg egy út vitt el mellette, olyan dülőút.

No, oszt mikor átérték, akkor megint felálltak, oszt akkor kigyűttek belőle. No, oszt azt mondja a legokosabb:

– No, most megolvassuk, hogy veszett-e a tengerbe valaki, ugye, bele.

Olvassa, hát őmagát sose olvasta!

– Hát, halljátok-e – azt mondja –, egy csak belefűlt!

Azt mondja:

– Hatan vagyunk, heten voltunk.

De őmagát nem számolta. Amazok meg még butábbak voltak, nem tudták fölfogni.

No, jól van... Ott is ment arra egy szabadságos katona, azon is rajta volt a szapora. Osztan hát, no még nem is végezte el. Odamén, azt mondja:

– Min dévánkoznak?

– Höjj, vitéz úr! – azt mondja – Úsztuk át ezt a kik tengert, oszt egy belefúlt.

Látja oszt a katona, hogy nagyon le van törve. No, a katona is, ugye, szeret kitolni azért a másikkal...

– No – azt mondja –, majd én akkor nektek előteremtem. Elővarázsolom. No, hányan voltatok?

Azt mondja:

– Heten voltunk.

Rájuk nézett: megvan mindnyájik.

– No, jól van... Majd én elővarázsolom nektek.

Leült akkor, mert rajta volt a szapora, oszt kitett akkor egy jó rakást.

– No, gyertek ide! – azt mondja – Verjétek bele az orrotok hegyét mindnyájan!

No, beleverték... Azt mondja a legokosabbnak:

– Gyere, oszt olvasd meg!

Megvult mind a hét!

Oszt akkor megköszönték a katonának a jóakarátát.

A félegyházi Ágó József a következő csúfolót ismeri a palócokról, mely az egyik legelterjedtebb magyar rátótiáda:

A palócok nem úgy vitték a létrát, hogy a vállukra vették, hanem az erdőn keresztbe vitték. És olyan szélesen kivágták a fákat, előbb kidarabolták a fenyőfákat, amilyen hosszsan kifért. Ez is olyan csúfos.

Innen ered az a szóláshasonlat, hogy *Úgy viszi a létrát, mint a palócok, Keresztbe viszi, mint a lehócki ember a létrát.* E szólást akkor használják, ha valaki ostoba dolgot cselekszik.

A keresztbe vitt létra meséjét nemcsak a palócokra, hanem a székelyekre is ráfogták Félegyházán. Seres József parasztgazda így beszélte el:

A székelyek kérték a királyt, hogy nyeshessenek fát az erdőből, tüzelőt. Azt mondta a király, hogy hát derékig a fákat föl szabad nyesni, de följebb nem, csak derékig. Amilyen hosszú volt a fa, fele maradt, felét elvihetik.

Hát, jól van... Nyeskedték a székelyek az erdőt, de hát derékig föl kellett volna mászni. De hogy ne köljön mászni, létrát kellett vinni.

Osztán a létrát nem bírták vinni a fáknál, elment valamelyik kémi Mátyás királytól engedélyt, hogy csak annyi fát kivághassanak onnan, hogy a létrát elviszik.

Mátyás azt mondta:

– Vágjatok ki annyi fát, hogy a létrával férjete!

Fogták magukat a székelyek, a létrát körösztbe fordították, oszt úgy vitték. Ami fa beleakadt, azt mind kidarabolták.

Mátyásnak nem volt szavazati joga, mert megadta az engedélyt.

Míg a palócokat csúfoló mesében „valódi” ostoba emberekről van szó, a székelyekről szóló variánsban azonban a góbé, a ravasz paraszt jelenik meg, aki a földesúri tilalom ellenére fufanggal szerez magának fát az erdőn.

Számos közismert falucsúfoló mesét már csak helynév, vagy a csúfoló népcsoport megnevezése nélkül tartanak számon Félegyházán.

A következő mesében a rátótiáda és a legendamese motívumai egyaránt megtalálhatók. Két nemzetközileg ismert falucsúfoló mese kapcsolódik össze benne:

Mikor megteremtette az Isten – höjj, fölhozzuk még az Istent is – az első emberpárt, hát a Paradicsomot nekik ajándékozta az Isten:

– Ádám és Éva! Itt a Paradicsomkertbe tik vagytok az urak!

Az állatokkal együtt voltak, nem félt se ember, se állat, egymástól nem féltek.

Találtak egy gyönyörű szép csíkos dinnyét. Nézi Ádám:

– Nézd má, Éva, hogy milyen! Mi lehet ez?

Nézegetik nagyon...

– Hát, ez lótojás!

A lovat má nagyjából ismerték.

– Ki kék kelteni! Kis ló lesz-e belőle?

Hát, hogy keltsék ki? Ülték külön, mint a galambok. Hol Ádám ülte a dinnyét, hol Éva ülte a dinnyét. Éva gondosabb volt!

Mikor Ádám ülte a dinnyét, akkor odament Éva, aztán megforgatta, nézegette:

– Na, má nemsoká kikel!... Má mozog!...

Mer Ádámnak csak megmozdult.

– Nézd, há má kikelt!

Ezen elcsodálkoztak, hogy tényleg, má mozog a lótojás. Egyszer tényleg összeroppant a dinnye. A bokorban meg egy kisnyúl feküdt. A roppanásra a kisnyúl felugrott. Szaladt..., ahogy csak bírt a kisnyúl.

– Arra szalad a kisló! Arra szalad a kisló!

Addig zavarta Ádám meg Éva a kisnyulat, futtukba találtak egy órát.

– No, ez má micsoda?

Felvették, nézegették, forgatták. Hát, zsebóra volt!

– Mi lehet ez? – tanakszanak.

– Hát, egy fittyegős fittyfene! Hát, ezt nem lehet tartani!

Az órát kitették a tisztásra, oszt mind szétverték...

Aztán nagyon sok időbe telt, míg az emberek kitalálták, hogy óra is legyen a világon. Ádám meg Éva szétverte az első órát. Szegény Ádám...

E falucsúfoló mese korábbi variánsát Berényi Nagy Gyula gyűjtötte Félegyházán, 1935-ben:

Hun vót, hun nem vót, hetedhét országon is túl, volt egy szegény ember. Annak a szegény emberek vót két kisló. Az egyiket úgy hívták, hogy Izma, a másikat meg úgy, hogy Kozma.

Izma meg Kozma nagyon szerettek lovacskazni. Egyre azon törték a fejüköt, hogyan szerethetnének maguknak egy igazi lovat vagy leginkább egy csikót...

Tanakszanak, tanakszanak... Hát, egyszer csak meglátnak egy linkai tököt a kertbe. Gondolnak egyet, kettő lesz belőle! Megfogják ketten a nagy tököt, oszt cipelik befele a házba. A kuckóba pipázgat az öregapjuk.

A kispapok oszt mondja neki:

– Öregapám! Üljön kend rá erre a nagy tökre, majd csak kikel belőle egy kiscsikó...

Az öregapjuk nem akarta kedvüket szegni, hát csak rákuperodik a tökre, a gyerkőcök meg egyre várják, mikor lesz mán a tökből kiscsikó.

Várják, lesik. Telnek a napok... Egyszer csak elkezd a tök a meleg kuckóba romlani. Megérzi az édesanyjuk... Megsokallja... Megfogja a tököt, oszt viszi kifelé. Mén vele a kertbe. A két gyerek meg utána... Lesik... Kiér az anyjuk a kertbe, hát, csak meglóditja a tököt, oszt eldobja... A tök leesik a bokorba. Ahogy leesik a tök a bokorba, hát kiugrik alulla egy kispapácska, oszt szalad, mintha puskából lőtték volna ki...

Azt mondják a gyerekek erre az anyjuknak:

– Minek dobta ki édesanyánk ezt a tököt? Hisz má volt benne kiscsikó!

A nyulat gondolták annak.

Ha az anyjuk a tököt ki nem dobta volna, Izmának meg Kozmának azóta tán lova is lett volna...

Szentkirályon a félegyházaiakra azt mondták, hogy körülásták a falut, hogy ne hallatszon ki belőle a harangszó.

A ballóságok szerint két félegyházi legény a mezőn meglátott egy repülőt, fenn a levegőben.

– Nézd, pajtás, micsoda ekefaliga! Hogy az Isten csudájában került az oda?

A kecskeméti Domján Gergely így emlékezik a félegyházával kapcsolatos tréfálkozásra:

Félegyházi különlegesség, hogy katolikusok, és nem ismerték a reformátust vagy protestánst. Egy vásárba – akkor mindönfelé mentek – az illetők láttak egy kecskeméti embört, akiről mögtudták, hogy az kálomista.

Mondja a szomszédnak:

– Hej, Paja! Láttam egy kálomista embört...

– Milyen az?

Azt mondja:

– Éppen olyan, mint Lócse Pali, csak hogy szénát eszik.

Az volt, hogy a fogát szénával piszkálta.

Ha valaki ferdeszájú, elkeseredett ember, azt mondták rá Kecskeméten: *Úgy áll a szája, mint a félegyházi mécs.*

Kiskunfélegyházán számos epikus vándortémát ismernek a környező s a távolabbi települések lakóiról. Gyakran meséltek csúfoló meséket annak a településnek a lakóiról, ahová búcsúra jártak. Seres József félegyházi parasztgazda így emlékezett erre:

Egerszalókra jártak el a félegyházaiak búcsúba. Ott hallották: az egriek felhúzták a bikát a toronyba. Azok olyan barbár népek voltak...

A templomnak a teteje kizöldült, fű nőtt.

– Hogy kellene azt értékesíteni?

A bikát felhúzták, de mire fölért a bika, akkorára megfűlt.

Oszt odaöntött tátott szájjal nézték az emberek:

– Az anyja úristenit – mondták az emberek –, tátott szájjal legeli a fűvet, de nem halad előre!

Akkor már meg volt fulladva.

Jankovácra, azaz Jánoshalmára is eljártak a félegyházaiak búcsúra. Erről szól a következő csúfoló mese, mely országszerte ismert vándortéma: *Miért nem harangoztak a püspök elé?*

Régen mentek innen Jankára búcsúra. Oszt az a szokás volt, hogy mikor meglátják a búcsúsokat, hogy gyűnnek, akkor harangoznak. No, oszt akkor a Jankára mentek a búcsúsok, a pap is ment velük. Hát, osztan odaémelek, de nem harangoznak.

Kérde oszt a pap mindjárt:

– Hát, miért nem harangoztatok?

– Hát, ennek hetvenhét féle oka van...

– Hát, oszt akkor micsoda, micsoda?

– Elsősorban is – azt mondja – nincs harangunk...

– No – azt mondja –, tovább ne is mondja!

A Félegyháza melletti Kiskunmajsa lakóit sündisznósoknak csúfolták a környéken. A bugaci Bányai Péter így emlékezik erre:

Voltak olyan viccek is, amikor a kisbugaci vasút még járt, oszt kérdezték, hogy a kisbugaci vasút miért tolatva mén be Majsára. És hát akkor, ha nem tudja, akkor azt mondja:

– Azért, hogy ki ne szúrja a szemét a sündisznó!

A focicsapatukat is sünicsapatnak hívják még ma is.

A bugaciakat betyároknak csúfolták, mivel igen verekedősek voltak. Azok szerettek lóháton jámi, régen szerettek rabolni.

Tarhonyásoknak is hívták őket, mert a pástozember tarhonyát, lebbencset vagy tarhót evett.

A kunszállásokat egybicskásoknak nevezték tréfásan, mert olyan szegények voltak, hogy nem volt kanaluk, villájuk, csak egy bicska volt a háznál.

A távolabbi Kiskunhalasra is sokféle tréfát ráfogtak a kecskemétiak. A halasiakat sülttökösöknek csúfolták, mivel sok sülttököt ettek, szegények voltak. Azt mesélték róluk, hogy a halasiak karikásostorral hajtották ki a sülttököt a kemencéből.

Nyárlőrincen Puskás Ferenc gazdaparaszt beszélt el a következő csúfoló mesét:

A halasi embör vött egyszer két malacot. Ötegette őket, de valahogy nem tetszett neki semmi sem, oszt elkezdte őket ütni.

Oszt kérde a szomszéd:

– Miért üti a malacokat?

– Azért, mert egyik se áll középre!

Hát, a két malac nem állhat középre...

Méntelegen, Lajosmizsén a következő tréfás verssel ingerelték az abonyiakat:

Emberek, asszonyok!

Ásóra, kapára!
Ürge vagy az abonyi határba!
Szegény ürge hun lelankad,
Hun föláll,
míg a lukra nagy nehezen rátalál.

A szomszédos Cegléd lakóit svájci gatyás ceglédieknek csúfolták Kecskeméten, mivel azok svájci gatyában jártak.

Az ugyancsak távolabbi Kalocsáról is közismert volt egy tréfa: madzagosoknak csúfolták őket, mivel mindig a madzagos játékot játszották.

Kerekegyházát Kukáliának nevezték tréfásan. Szabó Kálmán is feljegyezte, hogy ezt a nevet Kerekegyházán nem ajánlatos emlegetni. Állítólag azért kapta a falu ezt a csúfnevet, mert tótok és svábok is betelepültek, s nem értették egymást, kukák voltak.

Az ágasegyházi kovács, Ballabás Sándor ezt a történetet hallotta erről:

Kerekegyháza – Kukália. Azért hívták Kukáliának, mert a fiatal pár házat épített. Oszt elmentek megnézni a házat, hogy is épül a ház. De még nem volt bepucolva, osztán az új ember felesége Ália volt. Oszt, a vályogon keresztül azt mondja az ember:

– Kukk, Ália!

A vályognyíláson átnézett.

Hetényben tótoknak csúfolták a kerekegyháziakat. Mert a falu annak idején tót község volt. Haragudtak érte. Nem mehetett be hetényi ember oda, vagy azok se gyűhettek ide, mert akkor nagy baj volt...

Kadafalván Pankotai Mihálytól hallottam a kerekegyházi csúfoló egy további változatát:

Régen voltak itt országos kirakodó vásárok. Ott is fiatalok árultak, a sátorban iszogattak.

Oszt a sátorban ivás közben elég volt annyit mondani a kerekegyháziaknak, hogy:

– Kukália, sátor nélkül, nincsen a lány legény nélkül...

Oszt erre aztán hatalmas verekedés tört ki. Még orvost is kellett hívni, úgy összeverekedtek.

Hetényben úgy tartották, hogy Kerekegyházán van a világ vége, mert nem ment tovább ott a vonat sem. Nagyon haragudtak érte, ha ezt mondtuk nekik.

A szikraiak ezt a tréfás rigmust költötték a kecskeméti rovására:

Kecskeméti lánynak
lekváros a szája.
Majd lenyalja a babája...
Sajó, ne!

A kadafalviakat csángóknak csúfolták Hetényben az 1920–30-as években. De ez a csúfoló hamar elmaradt.

Ballószögön, Helvecián úgy csúfolták a köncsögpusztai lakókat, hogy Köncsög! Az Isten tülle mönts mög! Szegénységük miatt tréfálkoztak így velük, a jakabszállásiakhoz hasonlóan: Régen azt mondták, hogy hopp – Jakab! Hopp – Köncsög! Lakik ott sok paraszt, de egynek sincs kenyere. Van ám nagy kutyája, a fene egye meg veled együtt! Szegények voltak, mert az homokpuszta volt, oszt arra mondták.

A köncsögpusztaiakat azzal csúfolták Hetényben, hogy Köncsög – köcsög. A köcsögről csúfolták őket, mert ott a portákon köcsögök voltak a kerítésre akasztva.

Fülöpszállás gúnyneve Kócpönöge volt. Ágasegyházán úgy emlegették a falut, hogy Pönöge. Ezt azért mondták, mert a sarkantyút föltötte a legény a csizmára:

– Pönög, komám, pönög? – kérdezték tőle.

Oszt a falut elnevezték Pönögének.

A kecskeméti a hetényieket culándereknek nevezték. A kecskeméti és a hetényiek nagyon-nagyon hosszú ideig ellentétben voltak egymással. A kocsmában, vagy ha valahol összejövetel volt, mindig mögverték egymást... – emlékezik vissza Répás János a régi időkre.

Hetényegyházát Csongrád megyei kubikusok alapították, akiket 1902-ben telepítettek ide. Ezeket a bevándorlókat nevezték culándereknek azok a nagygazdák, akik már régebben Hetény vidékén laktak. A betelepülőket lenézték, mivel azok szegény kubikusok voltak, a nők pedig Miklóstelepre, Katonatelepre jártak a szőlőbe dolgozni. Az „öslakók” a culándereket gyűt-mönteknek nevezték, a culik mög nagyon haragudtak ezért. A culánderek az ótott cigányok elnevezéssel viszonozták a tréfát – így csúfolták a régi helyben lakókat, akik nem mentek vándorolni, kubikus munkára, hanem a szőlőt művelték.

A környékbeli községeket megcélzó tréfák, népmesék mellett néha távolabbi vidék népét csúfoló történeteket is megőriz a népi emlékezet.

Vidám kalandozásunkat egy valódi rátótiadával, falucsúfoló mesével zárjuk. A következő, Ágasegyházán gyűjtött csúfoló mese a rátótiakat gúnyolja, mely egy országszerte ismeretes vándormotívum:

Rátóton a templom nem jó helyen volt.

Osztan a nép összegyűlt, hogy azt a templomot arrébb kell tenni. A bírót aztán kihirdette, hogy ezön és ezön a napon gyűljenek össze, és akkor eltolják a templomot, a falu apraja-nagyja.

No, és akkor a bírót letette a kabátját.

– Na – azt mondja –, ide tegyék, ideig toljuk a templomot.

Igen ám, de ezt a cigány meglátta, a bírót kabátját ellopta, és akkor nyomták:

– No, gyerünk! Nyomjuk, ahogy csak lehet a templomot – nyomjuk, nyomjuk!

Hát osztan... Na, sokáig nyomták, el voltak már fáradva.

– No, nézzük mög, mi van!

– Hát – azt mondja –, már rátóta, mert a kabát nincs ott...

Adatközlők: *Ágó József* (Kiskunfélegyháza), *Balanyi Béla* (Nagykörös), *Balla András* (Kecskemét), *Ballabás Lajos* (Ballószög), *Ballabás Sándor* (Ágasegyháza), *Bíró László* (Kecskemét), *Csontos József* (Nagykörös), *Dányi József* (Kiskunfélegyháza), *Juhász Pál* (Kecskemét), *Kovács Sándor* (Nagykörös), *Nemes István* (Kiskunfélegyháza), *Seres József* (Kiskunfélegyháza), *Szabó Sándor László* (Nagykörös), *Puskás Ferenc* (Nyárlőrinc), *Terbe Imre* (Ballószög), *Viczek Lajosné Patkós Erzsébet* (Kecskemét)

Irodalom

Bereznai Zsuzsanna: *A palóc ember alakja a félegyházi csúfoló mesékben*. In: Bárh János (szerk.): *Múzeumi kutatások Bács-Kiskun megyében* 1994. Kecskemét, 1995. 113–118.:

Bereznai Zsuzsanna: *A félegyházi ember humora*. In: Bárh János (szerk.): *Cumania* 14. Kecskemét, 1997. 65–144.

Bereznai Zsuzsanna: *„Kecskemét gyarapszik – Nagykörös haragszik” – A két szomszéd város vetélkedése*. In: Bárh János (szerk.): *Cumania* 15. Kecskemét, 1998. 307–323.

Bereznai Zsuzsanna: *Egy kovácsműhely folklórja*. In: Romsics Imre – Wicker Erika (szerk.): *Múzeumi kutatások Bács-Kiskun megyében* 1998. Kalocsa, 1999. 207–218.

Bereznai Zsuzsanna: *A félegyházi mesekirály. Seres József félegyházi parasztgazda meséi*. Kecskemét, 1999. (A kecskeméti Katona József Múzeum Közleményei 9.)

Hornyik János: *Kecskemét város története oklevéltárral*. I–IV. Kecskemét, 1860–66

Jókai Mór: *A magyar nép adomái*. Pest, 1856

Jósa Iván: *Barackváros* (Kézirat. Katona József Múzeum, Néprajzi Adattár)

Kovács Ágnes – Benedek Katalin: *A rátótiádák típusmutatója*. Budapest, 1990

Mikszáth Kálmán: *A beszélő költős*. Budapest, 1992

Novák László: *A három város*. Budapest, 1986

Orosz László: *Kecskemét irodalmi öröksége*. Kecskemét, 1990

Szabó Kálmán: *A „hírös város” anekdotakincse*. Kecskemét, 1935

Törös László: *Arany János Nagykörösön*. Nagykörös, 1978